

MEDTECH-HCU

การเจาะเลือดและการเก็บตัวอย่างเลือด

ภาวดี ช่วยเจริญ

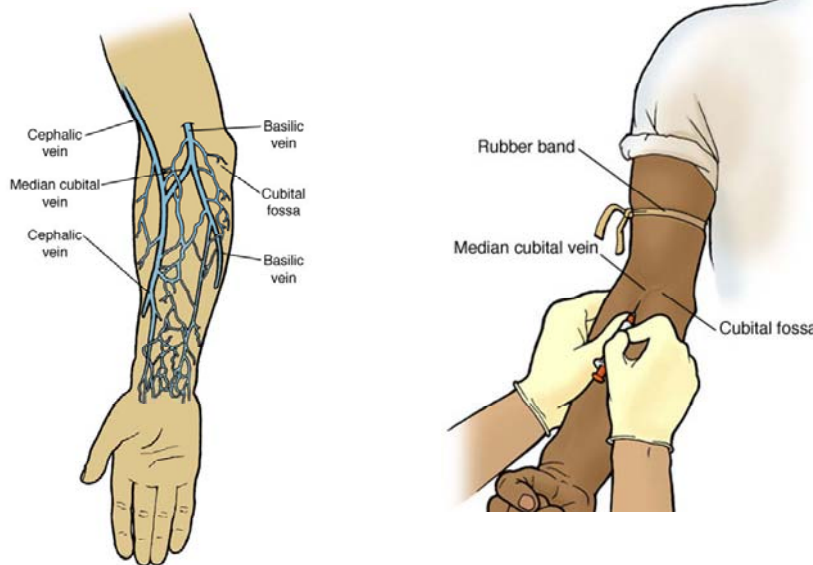
คณะเทคนิคการแพทย์ ม.หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ห้องปฏิบัติการเคมีคลินิกมีหน้าที่วิเคราะห์สารชีวเคมีต่างๆ ในสิ่งส่งตรวจจากผู้ป่วย เพื่อช่วยในการวินิจฉัยหรือทำการรักษาโรค คุณภาพสิ่งส่งตรวจจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีผลต่อค่าสารชีวเคมีเนื่องจากคุณภาพสิ่งส่งตรวจมีผลทำให้ผลการวิเคราะห์ค่าสารชีวเคมีเปลี่ยนแปลง และไม่สามารถสื่อถึงสภาพ หรือสภาวะที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย ขณะนั้นได้อย่างแท้จริง ทำให้เกิดผลเสียกับผู้ป่วยเองและอาจนำไปสู่การรักษาหรือวินิจฉัยที่ผิดพลาดได้

เลือดเป็นสิ่งส่งตรวจที่ใช้มากที่สุดสำหรับห้องปฏิบัติการเคมีคลินิก ตัวอย่างเลือดที่ใช้อาจได้มาจากหลายทางเช่น เส้นเลือดฝอย (capillary) เส้นเลือดดำ (venous) เส้นเลือดแดง (artery) ดังนั้นการทราบขั้นตอนหรือวิธีการเก็บตัวอย่างเลือดให้ถูกวิธีจึงมีความสำคัญ เพื่อลดความผิดพลาดในการเก็บสิ่งส่งตรวจและการตรวจวิเคราะห์ให้ให้น้อยที่สุด

การเก็บตัวอย่างเลือดจากเส้นเลือดดำ

โดยทั่วไปการเจาะเลือดเพื่อตรวจวิเคราะห์หาปริมาณสารชีวเคมีในทางเคมีคลินิก นิยมใช้เลือดที่เจาะจากเส้นเลือดดำบริเวณด้านหน้าของข้อพับแขนมากที่สุด คือ บริเวณตำแหน่งของเส้น cephalic หรือ basilic vein หรือ median cubital vein (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 เส้นเลือดบริเวณที่ใช้เก็บตัวอย่างเลือดบริเวณด้านหน้าของข้อพับแขน

ขั้นตอนการเจาะเก็บเลือดจากเส้นเลือดดำ

1. ตรวจสอบความถูกต้องของชื่อ-นามสกุลที่หลอดเลือด ใบส่งตรวจและที่ตัวผู้ป่วย เมื่อข้อมูลทั้งหมดถูกต้องตรงกัน จึงเริ่มเตรียมอุปกรณ์สำหรับการเจาะเลือด
2. ใช้สายรัด (tourniquet) รัดบริเวณต้นแขนเพื่อให้เห็นเส้นเลือดดำชัดขึ้น โดยทั่วไปจะเลือกเจาะบริเวณใต้ข้อพับด้านบนของแขน
3. เมื่อเลือกตำแหน่งเจาะเลือดได้แล้ว คลายสายรัดออกแล้วเตรียมอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการเจาะเลือด เช่น หลอดสำหรับเก็บตัวอย่างเลือด เข็มเจาะเลือด แอกลอกฮอลล์สำหรับฆ่าเชื้อ สำลีแห้ง กล่องบรรจุอุปกรณ์เจาะเลือดที่ใช้แล้ว พลาสเตอร์ปิดแผล แล้วจัดวางอุปกรณ์ตามลำดับให้เหมาะสม
4. เริ่มทำการเจาะเลือดโดยรัดสายรัด ไม่เกิน 1 นาที และให้ผู้ป่วยกำมือโดยไม่เกร็งกล้ามเนื้อ
5. ตรวจสอบตำแหน่งที่จะเจาะเลือดอีกครั้ง โดยใช้นิ้วสัมผัสเส้นเลือด เมื่อพบแล้ว จึงทำความสะอาดผิวหนังบริเวณที่จะเจาะ โดยใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดวนจากจุดศูนย์กลางหมุนวนเป็นวงกลมออกสู่ด้านนอกรอบจนแอลกอฮอล์แห้ง ห้ามสัมผัสเส้นเลือดอีก
6. ทำการเจาะเลือดในตำแหน่งที่วางแผนไว้ โดยให้มุมแทงของเข็มประมาณ 15 องศา เมื่อเมื่อเลือดดำเข้าสู่ syringe แล้วให้ถอดสายรัดแล้วดึงกระบอกสูบอย่างช้าๆ จนได้ปริมาณที่ต้องการ
7. ทิ้งเข็มลงในภาชนะสำหรับบรรจุของมีคมให้เรียบร้อย
8. กรณีมีสารกันเลือดแข็งตัวให้เพียงหลอดคว่ำข้างลงช้าๆ ประมาณ 6–8 ครั้ง เพื่อผสมสารกันเลือดแข็งกับตัวอย่างเลือดให้เข้ากัน และป้องกันเม็ดเลือดแดงแตก
9. ลงข้อมูลกำกับฉลากติดสิ่งส่งตรวจ วัน เวลา ชื่อผู้เจาะลงบนฉลาก และใบส่งตรวจให้เรียบร้อย
10. กล่าวขอบคุณผู้ป่วยในการให้ความร่วมมือ จากนั้นนำส่งสิ่งส่งตรวจไปยังห้องปฏิบัติการโดยเร็ว

ข้อพึงระวังสำหรับการเก็บเลือดจากเส้นเลือดดำ

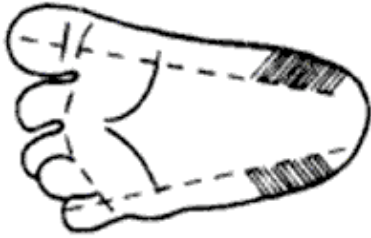
1. ไม่เลือกเจาะบริเวณเหนือตำแหน่งที่อยู่ระหว่างการให้สารละลายเข้าเส้น (intravenous infusion) หากจำเป็นควรแจ้งแพทย์ หรือพยาบาลให้ทราบเพื่อหยุดการให้สารละลายชั่วคราวประมาณ 10 – 15 นาที จึงทำการเจาะเลือดได้
2. ในการเจาะเลือดแต่ละครั้งต้องใช้เข็มเล่มใหม่เสมอ
3. ควรสวมเสื้อคลุมและถุงมือเสมอเนื่องจากตัวอย่างเลือดถือเป็นตัวอย่างที่มีโอกาสติดเชื้อ

การเก็บตัวอย่างเลือดจากเส้นเลือดฝอย

การเจาะเลือดจากเส้นเลือดฝอยบริเวณผิวหนังมีประโยชน์ในกรณีที่ต้องการเลือดปริมาณน้อย เช่น ในทารกซึ่งมีปริมาณเลือดน้อย หรือในกรณีที่ไม่สามารถเจาะเลือดจากเส้นเลือดดำได้ เช่น ผู้ป่วยที่มีแผลไฟไหม้มาก ผู้ป่วยมะเร็งที่ให้ยาทางเส้นเลือด ผู้ป่วยที่อ้วนมาก ผู้ป่วยสูงอายุ ผู้ป่วยเจาะเลือดเองที่บ้าน หรือใช้ในการวิเคราะห์แบบ point of care testing (POCT) เป็นต้น

การเจาะเก็บเลือดจากเส้นเลือดฝอยสามารถเจาะเก็บเลือดจากปลายนิ้ว ดิ่งหู และส้นเท้า การเจาะเก็บเลือดจากปลายนิ้วนิยมเจาะจากเส้นเลือดฝอยบริเวณปลายนิ้วกลางหรือนี้วนางของมือข้างที่ไม่ถนัดต่อการทำงานโดยเจาะบริเวณส่วนกลางของปลายนิ้ว

การเจาะเก็บเลือดจากส้นเท้านิยมเจาะจากเส้นเลือดฝอยบริเวณฝ่าเท้าด้านในและด้านข้างของ ส้นเท้า การเจาะเลือดจากส้นเท้านิยมทำในทารกแรกเกิดหรือเด็กเล็กที่มีอายุน้อยกว่า 12 เดือน (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 บริเวณที่ใช้เก็บตัวอย่างเลือดจากเส้นเลือดฝอยบริเวณส้นเท้าในเด็ก (ส่วนที่แรเงา)

ขั้นตอนการเจาะเก็บเลือดจากเส้นเลือดฝอยบริเวณผิวหนัง

1. เลือกตำแหน่งที่เจาะ
2. ให้ความอบอุ่นบริเวณที่จะเจาะโดยอาจใช้ผ้าชุบน้ำอุ่นปิดบริเวณผิวหนังที่จะเจาะเลือด
3. เช็ดทำความสะอาดบริเวณที่จะเจาะด้วยสำลีปลอดเชื้อชุบแอลกอฮอล์
4. เมื่อแอลกอฮอล์ระเหยแห้งจึงทำการเจาะเลือด
5. หยิบเข็มเจาะเลือดจากห่อบรรจุโดยไม่สัมผัสปลายเข็มใช้มืออีกข้างตรึงนิ้วมือหรือเท้าของผู้ป่วยให้กระชับ การเจาะนิ้วมือจะแทงเข็มในลักษณะขวางลายนิ้วมือเพื่อให้เลือดไหลออกมาอย่างอิสระ(ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 บริเวณที่ใช้เก็บตัวอย่างเลือดจากเส้นเลือดฝอยบริเวณปลายนิ้วมือ

6. เช็ดเลือดหยดแรกก่อนเก็บเลือดในภาชนะเก็บเลือด
7. หลังจากเก็บเลือดเรียบร้อยแล้ว ทิ้งอุปกรณ์เจาะเลือดในภาชนะสำหรับของมีคมให้เรียบร้อย
8. ปิดฝาภาชนะเก็บเลือด กรณีมีสารกันเลือดแข็งให้เอียงหลอดคว่ำขึ้นลงซ้ำ ๆ ประมาณ 6-8 ครั้งเพื่อผสมสารกันเลือดแข็งกับเลือดให้เข้ากัน
9. ใช้สำลีปลอดเชื้อกดปิดปากแผลจนเลือดหยุด
10. บันทึกปริมาณเลือดที่เจาะได้และข้อมูลอื่น ๆ ให้ครบถ้วน นำส่งห้องปฏิบัติการโดยเร็ว

ข้อพึงระวังสำหรับการเก็บเลือดจากเส้นเลือดฝอย

1. เลือดที่ได้จากการเจาะเส้นเลือดฝอยมีปริมาณไม่มาก จึงควรคำนวณปริมาณเลือดที่ต้องการใช้ทั้งหมดสำหรับการทดสอบเพื่อป้องกันปัญหาเลือดไม่เพียงพอต่อการทดสอบ โดยเฉพาะในกรณีทารกแรกเกิดและเด็กเล็ก
2. หลีกเลี่ยงการเจาะเก็บเลือดจากผิวหนังบริเวณที่อักเสบบวมเนื่องจากเลือดที่ได้จากเส้นเลือดฝอยจะมีของเหลวระหว่างเซลล์ (interstitial fluid) ปนออกมาได้ง่ายอาจไม่เหมาะสมกับการทดสอบการแข็งตัวของเลือด ไม่เจาะเลือดจากผิวหนังบริเวณที่ขาดเลือดมาหล่อเลี้ยง (cyanotic tissue)
3. หลีกเลี่ยงการเจาะซ้ำตำแหน่งเดิมเนื่องจากทำให้เกิดการติดเชื้อที่บาดแผลเดิมได้ง่ายและทำให้ปริมาณเกร็ดเลือดลดต่ำลงเนื่องจากเกร็ดเลือดถูกกระตุ้นให้เกาะบริเวณบาดแผล
4. เลือดจากเส้นเลือดฝอยจะมีปริมาณสารชีวเคมีที่แตกต่างไปจากเลือดจากเส้นเลือดดำ และเส้นเลือดแดง ดังนั้นการแปลผลจึงต้องใช้ค่าอ้างอิงที่แตกต่างออกไป

เอกสารอ้างอิง

1. Young DS, Bermes EW Jr. Specimen collection and processing; sources of variation. In: Burtis CA, Ashwood ER. (eds.) Tietz Textbook of Clinical Chemistry. 6th ed. Philadelphia: W.B. Saunders, 2008: 42-62.
2. กุลนารี สิริสาลี, สุดารัตน์ มโนเชียวพินิจ, จำรัส พร้อมมาศ. การประกันคุณภาพ: มาตรฐานการเก็บตัวอย่างเลือด. พิมพ์ครั้งที่ 1 เอช.ที.พี. เพรส, กรุงเทพมหานคร, 2541.
3. พรรรณี พิเดช. เทคนิคการควบคุมคุณภาพสิ่งส่งตรวจในกระบวนการก่อนการวิเคราะห์ (Quality control in pre-analytical process). พิมพ์ครั้งที่ 2 เอ็นเอสพี, กรุงเทพมหานคร, 2547.